

3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII.
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII.
5. Стратегія розвитку Державної прикордонної служби України (актуальна редакція на дату звернення – норматив може змінюватися).

ДОЩИЧ СОФІЯ МИХАЙЛІВНА

курсант 1 навчальної групи 2 курсу Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КУЛИК ДІАНА СЕРГІЙВНА

курсант 1 навчальної групи 2 курсу Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ СИСТЕМ
У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ**

Сучасна трансформація характеру збройної боротьби обумовлює якісне переосмислення ролі технологій у досягненні воєнно-стратегічних цілей, серед яких безпілотні системи посідають визначальне місце як інструмент підвищення ситуаційної обізнаності, точності ураження та зниження ризиків для особового складу. У контексті забезпечення національної безпеки, що відповідно до ст. 17 Конституції України є «найважливішою функцією держави» [1], застосування безпілотних систем набуває стратегічного значення, особливо в умовах збройної агресії. Водночас сучасні виклики обумовлюють необхідність належного правового регулювання цієї сфери, що прямо впливає із положень Закону України «Про національну безпеку України», зокрема ст. 3 та ст. 17, які визначають пріоритети державної політики у сфері оборони [4].

Чинна система правового регулювання використання безпілотних систем залишається фрагментарною. Закон України «Про оборону України» у ст. 1 визначає оборону держави як систему політичних, економічних, військових та інших заходів, однак не конкретизує правовий статус новітніх засобів ведення війни, зокрема безпілотних систем [2]. Водночас Повітряний кодекс України у ст. 1 та ст. 7 регулює використання повітряного простору, але не враховує специфіку бойового застосування безпілотних літальних апаратів [3]. У науковій літературі військово-юридичного профілю підкреслюється, що відсутність спеціального нормативного акта у цій сфері призводить до правової невизначеності та ускладнює правозастосовну практику [8; 10].

Особливої складності набуває питання відповідності застосування безпілотних систем нормам міжнародного гуманітарного права. Відповідно до ст. 48 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій, сторони конфлікту «зобов'язані завжди розрізняти цивільне населення і комбатантів» [7], а згідно зі ст. 51 цього ж Протоколу забороняються невибіркові напади. Крім того, ст. 35 Протоколу I встановлює обмеження щодо засобів ведення війни, забороняючи застосування таких, що спричиняють надмірні страждання [7]. У цьому контексті використання безпілотних систем має здійснюватися з урахуванням принципу пропорційності, який закріплений також у звичаєвому міжнародному гуманітарному праві [6].

Військово-юридичні дослідження акцентують увагу на тому, що дистанційний характер застосування безпілотних систем може створювати ризики порушення зазначених принципів через обмеженість інформації або помилки в ідентифікації цілей [9]. Крім того, проблема ускладнюється розвитком автономних технологій, що потенційно здатні приймати рішення без безпосереднього втручання людини.

Критичне значення набуває також проблема визначення суб'єкта юридичної відповідальності. Відповідно до загальних засад кримінального права, відповідальність має індивідуальний характер, однак у випадку застосування безпілотних систем виникає складна система суб'єктів, включаючи оператора, командира та інших осіб. У наукових працях військово-юридичного інституту зазначається, що така ситуація вимагає нормативного закріплення чітких процедур прийняття рішень і розподілу повноважень [10].

Водночас Закон України «Про національну безпеку України» у ст. 17 передбачає необхідність демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони, що також поширюється на використання новітніх технологій, включаючи безпілотні системи [4]. Це вимагає встановлення прозорих механізмів контролю за їх застосуванням та забезпечення відповідності дій військових підрозділів нормам права.

Подальший розвиток безпілотних систем, зокрема інтеграція штучного інтелекту, актуалізує питання так званого «значущого людського контролю», який розглядається у міжнародній доктрині як ключова умова легітимності застосування таких систем [9]. Відсутність належного нормативного закріплення цього принципу може створювати загрозу порушення основоположних норм міжнародного права.

Таким чином, правове забезпечення застосування безпілотних систем у Збройних Силах України потребує системного вдосконалення, спрямованого на подолання нормативної фрагментарності, деталізацію процедур їх використання та забезпечення відповідності міжнародно-правовим стандартам. Вирішення цих завдань є необхідною умовою не лише підвищення ефективності бойових дій, а й забезпечення дотримання принципу верховенства права у сфері оборони [1; 6; 8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про оборону України: Закон України від 06 груд. 1991 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>
3. Повітряний кодекс України: Закон України від 19 трав. 2011 р. № 3393-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>
4. Про національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
5. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>
6. Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серп. 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151
7. Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 08 черв. 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199
8. Правове забезпечення діяльності Збройних Сил України: навч. посіб. / за ред. військових юристів. – Київ: Військовий інститут, 2020. 256 с.
9. Міжнародне гуманітарне право: підручник / за ред. фахівців військово-юридичного профілю. – Київ: Національний університет оборони України, 2019. 312 с.
10. Актуальні проблеми військового права: зб. наук. праць. Київ: Військово-юридичний інститут НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2021. 198 с.